

בבא קמא מ"א

משנה

שור שנגח את האדם ומת, מועד משלם כופר, ותם פטור מן הכופר. וזה וזה חייבין מיתה, שגם בתם כתוב "סְקוּלָה יִסְקָל"¹³⁰. וכן אם שור נגח והרג בן קטן, או בת קטנה, חייב עליהם סקילה וכופר. נגח עבד או אמה נותן שלשים סלעים, בין שהא יפה מאה מנה, ובין שאינו יפה אלא דינר אחד.

גמרא

ובה אמר שור נעשה מועד ומשלם שואלת הגמרא, כיצד יתכן שהוא נגח והרג שלש כופר כשאמדוהו לג' בני אדם פעמים ונעשה מועד לכופר, הרי הורגים שור תם שהרג אדם בפעם הראשונה¹³¹? אמר רבה, המשנה מדברת כאשר השור רץ אחרי שלשה אנשים שברחו ממנו, ואמדו שאם הם לא היו בורחים השור היה הורג אותם. רב אשי אמר אומדן אינו כלום. אלא המשנה מדברת כשהשור נגח שני¹³² בני אדם ולא הרגם אלא עשאם למסוכנים ולא נסקל. וכשנגח את השור השלישי¹³³ שלשתם מתו. רב זביד אמר, מדובר שלפני שהשור הרג את האדם הרג שלשה בהמות. שואלת הגמרא, האם מועד לאדם הוא מועד לבהמה? אלא אמר רב שימי, מדובר שהשור הרג שלשה עובדי כוכבים. שואלת הגמרא, האם מועד לעובדי כוכבים הוא מועד לישראל? אלא אמר רבי שמעון בן לקיש, מדובר שהרג שלשה בני אדם טרפה העומדים למות. שואלת הגמרא, האם מועד לטרפה הוא מועד לשלם כופר? אלא אמר רב פפא, המשנה מדברת באופן שהשור מיד אחרי שהרג העידו בו וברח לאגם ולא נסקל, עד שנעשה מועד.

רב אחא בריה דרב איקא אמר רב אחא בנו של רב איקא אמר, המשנה אומרת ששור מועד חייב בכופר כשהוזמו זוממי זוממים כשהוזמו זוממי זוממים

כשנגח שתי¹³⁴ נגיחות ראשונות ושתי¹³⁵ כתי עדים העידו בו, כל אחת על אחת הנגיחות. ובאה כת של עדים והזימה אותם, ואחרי שנגח פעם שלישית¹³⁶ והעידו

130 רש"י.

131 א"א לומר שבשלש הנגיחות הראשונות השור נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם מפני שבמקרה זה הוא אינו נעשה מועד לאדם. וגם כשהרג ג' פעמים על פי הבעלים אינו נעשה מועד בפעם הרביעית. תוס'.

132 הגרסא היא לשיטת רש"י לעיל שנעשה מועד בפעם השלישית. התוס' כתבו שמכל הסוגיה מוכח שאינו נעשה מועד אלא בפעם הרביעית. בכת"י הגרסא בראשונים ולא בשנים הראשונים. היש"ש בשם מ"מ, וכן מצא ברש"י כת"י. שכן התוס' לא ציינו כאן שרש"י חולק על כך שנעשה מועד רק בפעם הרביעית. והתוס' לעיל דף כ"ג כתבו שרש"י חזר בו מדבריו.

133 בכת"י הרביעי. לפי הערה 2.

134 בכת"י שלש.

135 בכת"י שלש.

136 בכת"י רביעית.

בו. באו העדים המזימים להזים גם אותם ובאו עדים אחרים והזימו את העדים שהזימום, ועשאוים לעדים זוממים. ונתקיימה עדותן של שלשת הכתות ומשלם כופר על השלישי¹³⁷.

כשהעדים אמרו שבעל השור ראה שואלת הגמרא, התרוץ של רב אחא בנו של רב כל פעם שהשור נגח שצריכים את שלשת הימים הכתובים בתורה כדי לעשות את השור למועד. אבל אם 'ליעודי גברא', אם צריכים את שלשת הימים כדי ליעד את בעליו של השור. הרי בעל השור יכול לומר לא ידעתי שאני צריך לשמור את שורי, כיון שהמזימים הטעו אותי לחשוב שהעדים שהעידו בשור הם עדי שקר, והשור לא נגח בפעמים הראשונות? עונה הגמרא. שהמשנה מדברת כשהעדים המזימים העידו שבעל השור ראה את הנגיחות של השור.

רבינא אמר, המשנה מדברת במקרה שהעדים מכירים את בעל השור, ואינם מכירים את השור. ובנגיחה האחרונה הם הכירו את השור. שואלת הגמרא, מדוע הבעלים חייב לשלם את הכופר, מה היה לבעלים לעשות הרי הוא לא ידע על איזה שור העידו שנגח? שהעדים אמרו, יש שור נגחן בין השוורים שלך. והוא היה צריך לשמור שכל השוורים שלו לא יגחו.

אם בעל השור שחטו אחרי שנגמר תנו רבנן, הטעם שכתבה התורה "סָקוּל יִסְקַל דִּינוֹ לִסְקִילָה אִסוּר בְּאִכִּילָה" ואחרי כן "וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ", אף שודאי ששור נבילה אסור באכילה¹³⁸, ללמד שאם בעל השור שחט את השור אחרי שנגמר דינו בשרו אסור באכילה. ומנין שאף אסור בהנאה? שנאמר: "וְבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי", ללמד שאסור בהנאה, כפי שאמר בן זומא, כאדם האומר יצא פלוני נקי מנכסיו, ואין לו בהם הנאה של כלום.

שואלת הגמרא, מנין שהכתוב בא לומר שהוא אסור באכילה אם שחטו לאחר שנגמר דינו, אולי הכתוב בא לומר שאם סקל את השור הוא אסור בהנאה¹³⁹, כפי שדורש רבי אבהו¹⁴⁰. ומביאה הגמרא ששיטתו היא, שבכל מקום שהתורה כתבה "לא יאכל", "לא תאכל", "לא תאכלו"¹⁴¹, אחד איסור אכילה ואחד איסור

137 בכת"י הרביעי.

138 התוס' שואלים אולי צריך לומר שהשור אסור באכילה גם אם השור הוא בן פקועה שניתר בשחיטת אמו לחכמים שחולקים על ר"מ. וי"ל שהגמרא הקשתה בלאו הכי ולפי המסקנה שלומדים מברו אע"פ שעשאו כעין בשר הקושיה מיושבת. תוס'.

139 "ובעל השור נקי" להנאת עורו. ואם לא היה כתוב "לא יאכל" היינו אומרים ש"ובעל השור נקי" בא דוקא להנאת בשר. תוס'.

140 נקט רבי אבהו לרווחא דמילתא. ובלא רבי אבהו לא היה יכול לומר שהכתוב בא אלא להנאה שהרי לאכילה אינו צריך. תוס'.

141 התוס' מקשים שחמץ בפסח הנאתו תהיה בכרת שכתוב "כי כל אוכל חמץ ונכרתה". וי"ל שלומדים מ"לא תאכלו" רק היכן שכתוב "לא יאכל" "לא תאכל" "לא תאכלו". ולא היכן שכתוב "כי כל אוכל". תוס'.

הנאה במשמע. ואסור בהנאה עד שהכתוב יפרט במפורש שהוא מותר בהנאה. כמו שהכתוב מפרט בנבלה שהיא אסורה באכילה ומותרת בהנאה. בכתוב: "לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה לְגַר אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאֹכְלָהּ אוּ מִכֹּר לְנֶכְרִי", לגר בנתנה ולעובד כוכבים במכירה?

אם הכתוב היה בא אסור בשור הנסקל עונה הגמרא, שהכתוב אומר את איסור הנאה בהנאה היה כתוב "לא יהנה" בלשון של אכילה, רק היכן שאיסור האכילה

ואיסור ההנאה נלמדים מהכתוב לא יאכל. אבל כאן שאיסור אכילה נלמד מהכתוב "סִקּוֹל יִסְקַל", אם הכתוב היה בא לאסור את השור אחרי שהנסקל בהנאה, היה צריך להכתב "לא יהנה", או לכתוב "וְלֹא יֹאכְל" אבל לא היה לכתוב "אֶת בְּשָׂרוֹ". והכתוב "וְלֹא יֹאכְל אֶת בְּשָׂרוֹ", מלמד שאף על פי ששחטו ועשאו כעין בשר שחוט בהכשר, בשרו אסור באכילה ובהנאה.

סכין אינה כתובה ואין לומר שהכתוב הקשה מר זוטרא, אולי הכתוב "סִקּוֹל יִסְקַל" מדבר כשבדק צור ושחט כעין סקילה הַשּׁוֹר וְלֹא יֹאכְל אֶת בְּשָׂרוֹ" בא לומר שבשרו של השור אסור באכילה היכן שבדק צור, אבן חדה כסכין, ושחט בו את השור ועשאו כעין סקילה. אבל אם שחט אותו בסכין אינו אסור¹⁴²? עונה הגמרא, האם סכין כתובה בתורה לענין שחיטה, הרי שנינו במשנה במסכת חולין, השוחט במגל יד ובצור ובקנה שחיטתו כשרה¹⁴³. שחיטה כשרה בצור לא משום שהיא נתרבתה בריבוי מיוחד, אלא עיקר שחיטה היא בין בסכין בין בצור.

"ובעל השור נקי" להנאת עורו ועכשיו שלומדים מ"וְלֹא יֹאכְל אֶת בְּשָׂרוֹ" בין איסור אכילה ובין איסור הנאה, כרבי אבהו. הכתוב "וְיִבְעַל הַשּׁוֹר נָקִי" בא לאסור גם את הנאת עורו¹⁴⁴. ולאותם התנאים שדורשים את הכתוב "וְיִבְעַל הַשּׁוֹר נָקִי" לדרשה אחרת, לומדים לאסור הנאת עורו מ"אֶת בְּשָׂרוֹ"¹⁴⁵ שבכתוב "וְלֹא יֹאכְל אֶת בְּשָׂרוֹ", "אֶת" לרבות את העור הטפל לבשרו. והתנא של הברייתא הזאת שאינו דורש את ה"אֶתִים" שבתורה הוא שמעון העמסוני. כמו ששנינו בברייתא, שמעון העמסוני, ויש אומרים נחמיה העמסוני, היה דורש את כל האתין שבתורה עד שבא לפסוק: "אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא" ופירש, ומשום כך חזר בו מכל הריבויים שדרש מהמלה "אֶת"¹⁴⁶. ואמרו

142 אע"ג ששחיטה בצור כשרה כיון שהיא כעין סקילה התורה אסרה את בשרו של השור הנסקל. תוס'.

143 היה צריך להביא ראיה מהברייתא הכל שוחטין ובין בצור, שמשמע ממנה ששחיטה בצור היא לכתחילה. אלא שרצה להביא ראיה ממשנה, וסמך על מה שמוכח מהברייתא שהוא לכתחילה. תוס'

144 מ"בשרו" היינו אוסרים רק את אכילתו וההנאה מהבשר ולא מן העור.

145 התוס' מקשים שמשמע שריה"ג שדורש נקי מדמי וולדות דורש אתין. וקשה שהגמ' בחולין מקשה על ריה"ג שאומר בטמאה טמא בטורה טהור, ודורש מהלכי כפים בטמאה טמאתי לך, שקלוטה במעי קלוטה יטמא. הרי ריה"ג דורש אתין וסובר כר"ש שאוסר במסכת בכורות גמל במעי פרהו. וי"ל שהגמרא מקשה מקלוט שראשו ורובו דומה לאמו, שר"ש מודה בו. או שהגמרא רוצה ליישב את דברי ריה"ג גם לפי חכמים שבבכורות. תוס'.

146 הגמרא בקידושין לומדת מאת ה' אֱלֹקֶיךָ תִירָא שהשווה הכתוב מורא אב ואם למורא שמים. אבל לא היה לו נוח לדרוש את הכתוב לעשה נוסף. תוס'.

לו תלמידיו, מה יהיה על כל האתים שדרשת? אמר להם, כשם שקבלתי שכר על הדרישה, כך קבלתי שכר על הפרישה. עד שבא רבי עקיבא ולימד שיש לדרוש את המלה "את" גם כאן: "את ה' אלקיך תִּירָא" לרבות תלמידי חכמים¹⁴⁷.

ובעל השור נקי" ר"א או' נקי מחצי כופר תנו רבנן, רבי אליעזר אומר שלומדים אמר לו ר"ע הלא הוא עצמו משתלם מגופו ששור תם אינו משלם כופר, מהכתוב "ובעל השור נקי" נקי מחצי כופר¹⁴⁸. אמר לו רבי עקיבא פשוט שבשור תם שהרג אדם ונסקל הבעלים אינו משלם כופר. הלא הוא עצמו אינו משתלם אלא מגופו, ובעל השור יאמר, הביא את השור הנסקל לבית דין וישלם לך¹⁴⁹. אמר לו רבי אליעזר כך אני בעיניך, שדיני בזה שחייב מיתה? אני לומד מהכתוב "ובעל השור נקי" ששור תם שהרג אדם על פי עדות עד אחד, או על פי עצמו, והשור אינו נסקל¹⁵⁰, אינו משלם את הכופר. שואלת הגמרא, הרי אם השור הרג אדם על פי הבעלים הוא מודה בקנס¹⁵¹ שפטור, ופשוט שאינו משלם את הכופר? מבארת הגמרא, שרבי אליעזר שסובר שכופר הוא כפרה. ואם הכתוב לא היה ממעטו מכופר, היינו אומרים שישלם כופר על פי עד אחד ועל פי עצמו, כדי שיתכפר.

ומביאה הגמרא שבברייתא אחרת שנינו, אמר לו רבי אליעזר כך אני בעיניך שדיני בזה שחייב מיתה, אין דיני אלא במתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם, למצרי והרג ישראל, לנפלים והרג בן קיימא. שפטור ממיתה ואינו משלם את הכופר.

רב כהנא אמר שר"א אמר קודם ומבררת הגמרא, איזו מן התשובות רבי אליעזר אמר לתכוון

לרבי עקיבא בתחילה ואיזו אחר כך. אמר רב כהנא משמו של רבא, שתחילה הביא רבי אליעזר לרבי עקיבא את הראיה הגדולה יותר לדבריו¹⁵² שבמתכוון להרוג את הבהמה, או התכוון לנכרי, או לנפל צריך שהכתוב ימעט אותו מתשלום כופר. ואחר כך הביא את הראיה הקטנה יותר לדבריו. משל

147 ולא קשה למה צריך להיות כתוב "מפני שיבה תקום". מפני שהכתוב כאן מדבר ברבו מובהק, או ברב מופלג. תוס'.

148 ר"א לא רצה לומר נקי מדמי ולדות כריה"ג משום הקושיה של אנשים. ולא אמר נקי משלשים של עבד משום שהוא סובר כר"ל שכשאין השור בסקילה אינו משלם קנס. אבל משלם כופר משום שדורש מ"אם כופר" לרבות כופר שלא בכונה. תוס'.

149 וא"ת לר' יהודה מועד משלם במיתה כופר שלם אפילו שהשור נסקל וא"כ משלם מן העליה. אפילו שלענין נוקים אומרים שבזד תמות במקומה עומדת ומשלם ח"נ מגופו. וי"ל שבמועד הכתוב גילה שמשלם כופר שלם, ושמו הוא מצד המועדות. אבל בתם שלא כתוב בו במפורש ולומדים מנויקין, משלם מגופו כמו בנויקין. תוס'.

150 הרש"י בסוף פרק התערובות ובתמורה כתב ששור איחנו נהרג ע"פ בעלים לא כשנגח ולא כשנרבע. משום שהוא מודה בקנס. ור"י תמה היכן מצינו שהריגת השור היא קנס. וקשה מפלוגי רבע שורי הוא ואחר מצטרפים להרגו והרי הוא מודה בקנס. ותוס' מפרש שאינו נהרג ע"פ הבעלים אפ' כשיש שני בעלים שותפים שמעידים מפני שאדם קרוב אצל ממונו. ורק כשמעיד על חברו מתוך שנאמן עליו נאמו על ממונו. תוס'.

151 דקי"ל פלגא נוקא קנסא תוס'.
152 מפני שבדאי צריך כתוב שממעט את מי שהתכוון להרוג בהמה או נכרי או נפל מתשלום כופר. אבל בהמית ע"פ ע"א או ע"פ בעלים אפשר לדחות את הראיה שצריך כתוב שממעטו מכופר. מפני שמודה בקנס פטור, ובע"א אפשר לומר שאין מוציאים ממנו על פיו. רש"י

לצייד ששולה דגים מהים אם הוא מוצא גדולים ולוקח אותם, ואם הוא לא מוצא דגים גדולים, אלא רק קטנים הוא לוקח אותם. ורב טביומי אמר משמו של רבא, שקודם הוא הביא את הראיה הקטנה יותר, ואם רבי עקיבא לא יודה לדבריו הוא מביא אחר כך את הראיה הגדולה יותר. משל לצייד ששולה דגים מן הים. אם הוא מוצא דגים קטנים הוא לוקח אותם, ואם הוא מוצא אחר כך דגים גדולים יותר הוא משליך את הדגים הקטנים, ולוקח את הדגים הגדולים.

